

LIETUVOS RESPUBLIKOS
SEIMAS

LIETUVOS RESPUBLIKOS SEIMO KANCELIARIJOS INFORMACIJOS IR KOMUNIKACIJOS DEPARTAMENTO TYRIMŲ SKYRIUS

Gedimino pr. 53, 01109 Vilnius Tel.: (8 5) 239 6170 / 239 6185
El. p.: tyrimai@lrs.lt; info@lrs.lt; ikd@lrs.lt www.lrs.lt/info

**Analitinė apžvalga
22/97**

2022-10-25

Užsienio šalių praktika įgyvendinant būsto pritaikymą asmenims su negalia

Darbe apžvelgiama Europos Sąjungos (ES) valstybių narių (Čekijos, Danijos, Estijos, Latvijos, Lenkijos, Prancūzijos, Slovėnijos, Švedijos ir Vokietijos) bei Norvegijos praktika įgyvendinant būsto pritaikymą asmenims su negalia, apibrėžiant pagrindinius kriterijus (teisinius, organizacinius, finansinius ir kt.), kuriais vadovaujantis yra organizuojamas ir įgyvendinamas atitinkamo būsto pritaikymas.

Pažymėtina, jog daugelyje šiame darbe aptariamų valstybių vyrauja subsidijų ir kompensacijų schemos, pagal kurias asmenys (atitinkantys nustatytus reikalavimus), kuriems reikalingas būsto pritaikymas, gali kreiptis (patys arba per atstovus) į atsakingas valstybės ir savivaldybių institucijas bei gauti nustatyto dydžio subsidijas arba kompensacijas, o būsto pritaikymo darbus daugeliu atvejų turi organizuoti savarankiškai.

Savivaldybėse ar kituose valstybių teritoriniuose vienetuose, kurie rinkoje nuomoja / perka iš nekilnojamojo turto vystytojų būstus, skirtus nuomoti lengvatinėmis sąlygomis asmenims su negalia, galioja kiek kitokios taisyklės. Tokiu atveju nekilnojamojo turto vystytojams yra keliami reikalavimai naujai statomus ar renovuojamus būstus (kurie bus išnuomoti / parduoti savivaldybėms ar valstybei) iš karto pritaikyti asmenų su negalia poreikiams, laikantis atskirose šalyse nustatytų įvairių vadinamojo būsto be barjerų (angl. barrier-free) standartų.

Įvadas

2021 m. kovą Europos Komisija patvirtino 2021–2030 m. neįgalųjų teisių strategiją¹, grindžiamą ankstesne 2010–2020 m. Europos strategija dėl negalios², kuria buvo siekiama sukurti Europą be kliūčių ir suteikti galimybių neįgaliesiems, kad jie galėtų naudotis savo teisėmis ir visapusiškai dalyvauti socialiniame bei ekonominiame gyvenime. Europos Komisija pabrėžia, jog, nepaisant pastarojo dešimtmečio pažangos, neįgalieji vis dar susiduria su daugeliu kliūčių ir didesne skurdo bei socialinės atskirties rizika.

Strategijos tikslas – palaipsniui užtikrinti, kad visi neįgalieji Europoje, neatsižvelgiant į lytį, rasinę ar etninę kilmę, religiją ar įsitikinimus, amžių ir lytinę orientaciją, galėtų naudotis žmogaus teisėmis, turėtų lygias galimybes ir galėtų lygiai dalyvauti socialiniame bei ekonominiame gyvenime,

¹ Komisijos komunikatas Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui. Lygybės sąjunga. 2021–2030 m. neįgalųjų teisių strategija: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=COM:2021:101:FIN#PP4Contents>

² Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. European Disability Strategy 2010-2020: A Renewed Commitment to a Barrier-Free Europe: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM%3A2010%3A0636%3AFIN%3Aen%3APDF>

spřesti, kur, kaip ir su kuo gyventi, laisvai judėti ES, nepriklausomai nuo pagalbos poreikių, ir nepatirtų diskriminacijos.

Palyginus su ankstesne strategija, į 2021 m. kovą patvirtintą naują dokumentą yra įtraukti plataus užmojo tikslai, pavyzdinės iniciatyvos ir įvairūs prioritetai, pavyzdžiui, galimybė laisvai judėti ir gyventi, derama gyvenimo kokybė ir galimybė gyventi savarankiškai. Europos Komisija ragina valstybes nares prisidėti prie šios naujos, išplėtos strategijos ir siekia, kad valstybės narės formuotų savo nacionalines strategijas bei veiksmų planus, integruodamos šios srities ES teisės aktus.

Siekdama įvertinti šios strategijos įgyvendinimo pažangą, 2022 m. viduryje Europos Komisija išplatino pranešimą, kuriame pažymi, jog tik apie 50,8 proc. neįgalių asmenų dalyvauja darbo rinkoje, o 28,4 proc. neįgaliųjų patiria nuolatinę skurdo ir / arba socialinės atskirties riziką. Todėl Europos Komisija siekia aktyviau imtis tolesnių veiksmų, susijusių su minėtos strategijos įgyvendinimu. Be kitų planuojamų įgyvendinti priemonių, šio darbo kontekste paminėtina, jog Europos Komisija 2023 m. planuoja išleisti gaires, kuriose rekomenduos pagerinti savarankišką gyvenimą ir įtrauktis į bendruomenės būdus, o 2024 m. – gaires dėl pažangių socialinių paslaugų sistemos, skirtos gerinti bendruomenėje teikiamų paslaugų neįgaliesiems kokybę³.

Taip pat šiame kontekste pažymėtina, jog ekspertų rekomendacijos, vadovaujantis įvairių Europos šalių gerąja praktika dėl būsto pritaikymo asmenims su negalia, apima platų spektrą priemonių, kurios glaudžiai susiję su neįgaliųjų įtraukimu į sprendimų priėmimą bei kuo platesnę neįgaliųjų socialinę įtrauktį. Pavyzdžiui:

- jei įmanoma, asmenys su negalia turėtų būti įtraukiami į jiems skirtų būstų planavimą, projektavimą ir valdymą;
- socialinių būstų projektuotojai turėtų teikti prioritetą asmenų su negalia savarankiškumui ir darbingumui išlaikyti. Todėl socialinio būsto plėtros projektai turėtų vykti kartu su informavimo, darbo ir mokymo centrų, socialinių paslaugų ir transporto infrastruktūros sistemų planavimu bei plėtojimu;
- asmenims su negalia skirtų būstų plėtra turėtų vykti kuo arčiau pilnaverčio socialinio gyvenimo centrų, t. y. gyvenamuosiuose rajonuose, o ne nutolusiose vietose;
- dotacijos ir paskolos pritaikyti būstus žmonių su negalia poreikiams turėtų būti prieinamos neįgaliesiems namų savininkams ir neįgaliesiems, gyvenantiems privačiame nuomojamame būste. Tam reikėtų sukurti konsultavimo, informacijos ir paramos tarnybas, kurios padėtų neįgaliesiems gauti dotacijas ir paskolas, pasamdyti tinkamus rangovus ir užtikrinti, kad darbai būtų atliekami tinkamai⁴.

Čekija

Čekijoje pagal galiojantį teisinį reguliavimą yra kelios galimybės kreiptis pagalbos dėl būsto pritaikymo asmenų su negalia poreikiams. Viena svarbiausių ir populiariausių paramos formų yra savivaldybių teikiama parama, kuri apima tiek individualias pagalbos priemones, tiek būsto pritaikymą. Šios paramos teikimas reglamentuojamas Pagalbos asmenims su negalia teikimo įstatyme⁵.

Minėtas įstatymas nustato konkrečius reikalavimus ir galimą paramos teikimo apimtį. Paramą gali gauti asmenys, turintys sunkią judėjimo, klausos arba regos negalią (negalia turi būti kvalifikuojama kaip ilgalaikė, kurios trukmė daugiau kaip 1 metai). Parama dėl individualių pagalbos priemonių įsigijimo gali būti teikiama ne jaunesniems kaip 1 metų asmenims, būsto pritaikymui –

³ European Commission. *Employment, Social Affairs & Inclusion. Check progress on the Strategy for the Rights of Persons with Disabilities*:

<https://ec.europa.eu/social/main.jsp?langId=en&catId=1484&furtherNews=yes&newsId=10274>

⁴ The European Liaison Committee for Social Housing. *Breaking Down the Barriers. Social housing for people with disabilities in Europe*: <https://www.housingeurope.eu/file/506/download>

⁵ Zákon č. 329/2011 Sb. *O poskytování dávek osobám se zdravotním postižením a o změně souvisejících zákonů*: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2011-329>

ne jaunesniems kaip 3 metų asmenims, parama dėl šuns asistento įsigijimo – asmenims, ne jaunesniems kaip 15 metų.

Priimant sprendimą dėl konkrečios paramos suteikimo, vertinami tokie veiksniai, kaip prašomos paramos įtaka asmens savarankiškumo palaikymui, jo galimybėms integruotis darbo rinkoje arba siekti profesijos / išsilavinimo, taip pat asmens socialinė aplinka ir kitų priemonių (įskaitant aplinką) visuma.

Parama gali būti teikiama tiek apmokėti atitinkamas įsigyjamas priemones / paslaugas, tiek kompensuoti išlaidas už įsigytas atitinkamas priemones / paslaugas per paskutinius 12 mėnesių. Parama teikiama su sąlyga, jog atitinkamų priemonių įsigijimas ar paslauga nėra kompensuojama kitų teisės aktų nustatytais pagrindais (pavyzdžiui, medicininės pagalbos priemonės, kompensuojamos per ligonių kasą, ir kt.).

Asmenų su judėjimo negalia medicininės indikacijos, kurioms esant asmuo gali būti kvalifikuojamas kaip tinkamas atitinkamai paramai gauti:

- anatomicinis abiejų apatinių galūnių praradimas;
- funkcinis abiejų apatinių galūnių praradimas (pavyzdžiui, paralyžius);
- anatomicinis vienos viršutinės galūnės ir vienos apatinės galūnės praradimas;
- funkcinis vienos viršutinės galūnės ir vienos apatinės galūnės praradimas;
- abiejų klubo ar abiejų kelio sąnarių ankilozė arba didelis abiejų klubo ar kelio sąnarių mobilumo apribojimas dėl sunkių kontraktūrų netoliese;
- stuburo dalių sustingimas, smarkiai apribojant bent dviejų apatinių galūnių apkrovą laikančių sąnarių mobilumą;
- sunkūs funkciniai mobilumo sutrikimai, pagrįsti trijų ar daugiau judėjimo sistemos funkcinį vienetų pažeidimu;
- neproporcingo augimo sutrikimai, kuriuos lydi galūnių ir krūtinės ląstos deformacijos, jei sergančiojo kūno ūgis pasibaigus augimui neviršija 120 cm;
- apatinės galūnės anatomicinis praradimas šlaunyje be galimybės protezuoti;
- abiejų viršutinių galūnių anatomicinis arba funkcinis praradimas;
- apatinės galūnės anatomicinis praradimas šlaunyje su galimybe protezuoti;
- viršutinių galūnių anatomicinis praradimas abiejų riešų lygyje ir aukščiau arba įgimti ar įgyti abiejų viršutinių galūnių defektai kai visiškai netenkama abiejų rankų pagrindinės funkcijos (suėmimo ir laikymo).

Esant aukščiau paminėtoms medicininėms indikacijoms, asmuo gali gauti paramą įsigyti šias priemones arba pritaikyti namų aplinką (priemonės priklauso nuo konkrečios medicininės indikacijos):

- pritaikyti automobilį (pavyzdžiui, rankiniam valdymui įrengti, įlipimo ir išlipimo iš automobilio priemonėms įrengti);
- atlikti vonios kambario ir tualetų rekonstrukciją (tik inžinerinė dalis, neapimanti apdailos – plytelių klijavimo, grindų dangos klojimo bei atitinkamų apdailos medžiagų įsigijimo);
- atlikti durų platinimo ir slenksčių panaikinimo darbus;
- įsigyti pagalbines priemones naudotis kompiuteriu (pavyzdžiui, pritaikytos klaviatūros, kompiuterio pelės ir pan.);
- įrengti stacionarias rampas, mobilias rampas, laiptų keltuvus, lifthus, pakėlimo platformas.

Atkreiptinas dėmesys, jog kai kurios iš aukščiau paminėtų priemonių negali būti naudojamos, jei techniškai ir ekonomiškai racionaliau yra naudoti kitas priemones. Pavyzdžiui, vertikalaus pakėlimo liftas negali būti įrengiamas, jei techniškai ir ekonomiškai yra racionaliau įrengti laiptų keltuvą.

Asmenų su regos negalia medicininės indikacijos, kurioms esant asmuo gali būti kvalifikuojamas kaip tinkamas atitinkamai paramai gauti:

- visiškas abiejų akių aklumas, regėjimo praradimas, įskaitant būsenas nuo visiško jautrumo šviesai praradimo iki jautrumo šviesai išsaugojimo su klaidinga šviesos projekcija;
- praktinis abiejų akių aklumas, šviesos jautrumas su tam tikra projekcija arba regėjimo lauko apribojimu;
- labai silpnas abiejų akių regėjimas, regėjimo aštrumas su optimalia korekcija intervale 3/60 (0,05);
- vienos akies netekimas arba vienos akies fiksavimo praradimas su sunkesniu kitos akies regos funkcijos sutrikimu, matančios akies regėjimo aštrumas lygus 6/60 (0,10) arba blogesnis, ar koncentrinis regėjimo lauko susiaurėjimas 45 laipsnių kampų nuo fiksavimo taško.

Esant aukščiau paminėtoms medicininėms indikacijoms, asmuo gali gauti paramą įsigyti šias priemones (priemonės priklauso nuo konkrečios medicininės indikacijos):

- šunį asistentą;
- akliams pritaikytą spausdintuvą ar rašomąją mašinėlę;
- etikečių darymo akliams žymeklį;
- spalvos nustatymo įrenginį;
- skaitmeninį skaitymo įrenginį akliams ir kitą įrangą.

Pažymėtina, kad šiuo atveju priemonės, kurios būtų priskirtinos konkrečioms būsto pritaikymo darbams, nėra numatytos, o yra orientuojamasi į asmenines pagalbos priemones ir įvairių technologijų pritaikymą asmeniniams poreikiams tenkinti.

Asmenų su klausos negalia medicininės indikacijos, kurioms esant asmuo gali būti kvalifikuojamas kaip tinkamas atitinkamai paramai gauti:

- visiškas kurtumas abiem ausimis, negalėjimas girdėti garsų ir suprasti kalbos net naudojant galingiausią klausos aparatą arba visiškas kurtumas po kochlearinio ar kamieno neuroprotezo implantavimo;
- praktinis kurtumas (klausos praradimas atliekant toninę audiometriją 70–90 decibelų (dB) diapazone, liekamoji klausa, kai klausos praradimas 85–90 proc.). Klausos negalią turintis asmenys šnekamosios kalbos garsą gali suvokti tik su klausos aparatu, bet vis tiek supranta minimaliai (iki 10–15 proc.), naudojant kompensuojamąją pagalbines priemones arba implantavus kochlearinį ar kamieno neuroprotezą;
- sunki regos ir klausos negalios kombinacija.

Esant aukščiau paminėtoms medicininėms indikacijoms, asmuo gali gauti paramą įsigyti šias priemones arba pritaikyti namų aplinką (priemonės priklauso nuo konkrečios medicininės indikacijos):

- pritaikytas namų įėjimo durų skambutis ir jo įrengimas;
- kūdikio verkimo signalizavimo įrenginys ir jo įrengimas;
- speciali programinė įranga komunikacijai, mokymuisi ir reabilitacijai;
- elektroninis orientavimosi prietaisas;
- telefono garso stiprintuvas;
- elektroninis komunikavimo prietaisas (garsinis ir / arba vaizdinis).

Asmenų su judėjimo negalia, kurią nulėmė kitos ligos, medicininės indikacijos, kurioms esant asmuo gali būti kvalifikuojamas kaip tinkamas atitinkamai paramai gauti:

- išeminė apatinių galūnių liga vienos ar abiejų apatinių galūnių kritinės išemijos stadijoje, kelianti grėsmę galūnės gyvybingumui;
- lėtinis venų nepakankamumas;
- apatinės galūnės limfedema;
- neužgijęs vienos ar abiejų apatinių galūnių defektas, gydomas atitinkamu svorio nešimu (ortoze, vežimėliu) ne trumpiau kaip 12 mėnesių sertifikuotoje diabetikams skirtoje podiatrijos klinikoje;
- *Charcot* neuropatinė vienos ar abiejų galūnių osteoartropatija su kojos nestabilumu arba funkcinė deformacija;

- širdies nepakankamumas asmenims, kurie yra laukiančiųjų širdies transplantacijos sąraše;
- ilgalaikių kraujotakos atramų implantavimas;
- kai kurie kiti apibrėžti širdies nepakankamumo atvejai, sunki užsitęsusi plaučių liga, sukelianti kvėpavimo nepakankamumą, kuriai taikoma ilgalaikė deguonies terapija namuose bei sunki užsitęsusi plaučių liga, sukelianti kvėpavimo nepakankamumą su hiperkapnija, kuriai teikiama namų neinvazinė ventiliacijos pagalba.

Esant aukščiau paminėtoms medicininėms indikacijoms, asmuo gali gauti paramą įsigyti šias priemones arba pritaikyti namų aplinką (priemonės priklauso nuo konkrečios medicininės indikacijos):

- įsigyti ir įrengti stacionarias rampas, mobilias rampas, laiptų keltuvus, liftus, pakėlimo platformas.
- pritaikyti automobilį (pavyzdžiui, rankiniam valdymui įrengti, įlipimo ir išlipimo iš automobilio priemonėms įrengti;
- atlikti vonios kambario ir tualetų rekonstrukciją (tik inžinerinė dalis, neapimanti apdailos – plytelių klijavimo, grindų dangos klojimo bei atitinkamų apdailos medžiagų įsigijimo);
- atlikti durų platinimo ir slenksčių panaikinimo darbus.

Kaip ir anksčiau paminėtu atveju, vertikalaus pakėlimo liftas negali būti įrengiamas, jei, pavyzdžiui, techniškai ir ekonomiškai yra racionaliau įrengti laiptų keltuvą. Jei pakeitimai yra daromi nuomojamame būste, turi būti gaunamas rašytinis būsto savininko sutikimas.

Maksimali paramos suma, kuri gali būti skiriama aukščiau aptartoms priemonėms įgyvendinti, yra 350 000 CZK. Laiptų platformos ar keltuvas įrengimo atveju, maksimali paramos suma – 400 000 CZK. Paramos lėšomis asmuo gali padengti iki 90 proc. išlaidų. Tai reiškia, kad ne mažiau kaip 10 proc. išlaidų pareiškėjas turi dengti savo lėšomis. Išskirtiniais atvejais, kai asmuo yra nepajėgus padengti savo išlaidų dalies, jo išlaidų dalis gali būti sumažinta Darbo tarnybos regioninio padalinio sprendimu, tačiau ir po sumažinimo, ši dalis negali būti mažesnė nei 1 000 CZK. Jei prašoma paramos suma neviršija 10 000 CZK, tokia parama teikiama tik labai mažas pajamas gaunantiems asmenims. Be to, su paramos teikimu yra susijusios ir kitos specialios taisyklės. Pavyzdžiui, asmuo, įsigijęs pritaikytą automobilį, gali susigrąžinti sumokėtą PVM.

Paraiškos paramai gauti gali būti pateikiamos Darbo tarnybos regioniniuose padaliniuose, priklausomai nuo asmens gyvenamosios vietos, arba Darbo tarnybos Prahos padalinyje, nepriklausomai nuo asmens gyvenamosios vietos. Su prašymu turi būti pateikiama pažyma apie asmens medicininę būklę. Sprendimo dėl paramos suteikimo / nesuteikimo priėmimas trunka iki 45 dienų, tačiau, esant tam tikroms aplinkybėms, gali būti pratęstas iki 105 dienų. Sprendimas gali būti skundžiamas Darbo ir socialinių reikalų ministerijai per 15 dienų nuo sprendimo gavimo. Po skundo išnagrinėjimo, ministerijos sprendimą asmuo gali skusti teismui administracinio ginčo teisenos tvarka⁶.

Be aukščiau išvardintų priemonių, asmenys su negalia gali kreiptis į savivaldybes (pagal savo gyvenamąją vietą) ir teikti paraišką išsinuomoti vadinamojo būsto be barjerų standartus atitinkantį butą, Čekijos Civiliniame kodekse⁷ apibrėžiamą kaip „specialųjį butą“. Pagal Civilinio kodekso 2300 straipsnio 1 dalies nuostatas, specialusis butas yra apibrėžiamas kaip butas, skirtas asmenims su negalia apgyvendinti, arba butas pastate su šiemis asmenims skirta įranga ar butas pastate, kuriame teikiamos slaugos paslaugos. Konkretūs techniniai reikalavimai specialiajam butui yra nustatyti Regioninės plėtros ministro įsakymu dėl bendrųjų techninių reikalavimų, užtikrinančių pastatų naudojamą be barjerų⁸.

⁶ *Ligaportal.cz Potřebuji pomoci s financováním pomůcek (příspěvek na zvláštní pomůcku):*

<http://test.ligaportal.cz/prispevky-pro-osoby-se-zdravotnim-postizenim/potrebuji-pomoci-s-financovanim-pomucek-prispevek-na-zvlastni-pomucku>

⁷ Zákon č. 89/2012 Sb. Občanský zákoník: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2012-89>

⁸ Vyhláška č. 398/2009 Sb. O obecných technických požadavcích zabezpečujících bezbariérové užívání staveb: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2009-398>

Danija

Danijoje įgyvendinama neįgalumo politika padeda vystyti ir remti visuomenės gyvenimo kokybę. Vaikai, jaunimas ir suaugusieji, nepriklausomai nuo nustatytos negalios lygio, turi tokias pačias galimybes išnaudoti savo potencialą, gyventi kokybišką ir pilnavertį gyvenimą bei prisiima pilną atsakomybę už savo veiksmus, kaip ir kiti šalies piliečiai. Danijoje savivaldybių institucijos ir jų valdybos yra atsakingos už neįgalumo politikos įgyvendinimą administracinių teritorijų ribose. Pažymėtina, kad visos savivaldybių administracijos bendradarbiauja su viešosiomis centrinėmis ir savivaldybių neįgaliųjų tarybomis, kurios vykdo patariamąsias funkcijas dėl neįgalumo politikos gerinimo ir vystymo šalyje⁹.

Socialinių paslaugų įstatyme¹⁰ neįgalieji asmenys yra apibrėžiami kaip šalies piliečiai, kurių fizinės ir psichologinės funkcijos yra susilpnėjusios. Asmenimis su negalia, kuriems reikalinga pagalba atliekant įprastas, kasdienes funkcijas, turi būti suteikiama visa materialinė ir finansinė specialioji pagalba bei parama (Socialinių paslaugų įstatymo 107 straipsnis).

Pagal Socialinių paslaugų įstatymą, savivaldybių administracijos ir valdybos, bendradarbiaudamos su atitinkamomis institucijomis, privalo asmenims su negalia suteikti laikinuosius ir ilgalaikius apgyvendinimo būstus. Pažymėtina, kad savivaldybės administracijos negali nustatyti apribojimų dėl asmenų buvimo ir gyvenamo laiko laikinuosiuose būstuose. Asmenų viešnagės laikotarpis priklauso nuo apgyvendinimo tikslų. Asmuo savarankiškai gali palikti būstą tada, kai atitinkamos savivaldybės administracija yra įsitikinusi, jog asmuo galės išgyventi be teikiamos paramos laikinuosiuose būstuose. Svarbu paminėti ir tai, kad savivaldybių administracijos privalo įvertinti asmenų su negalia poreikius dėl ilgalaikio būsto suteikimo. Jeigu asmuo dėl savo fizinių ar kitų sunkumų turi poreikį į nuolatinę paramą, savivaldybių administracijos privalo pateikti įvertintus ilgalaikio būsto paramos pasiūlymus. Asmenys su negalia, gavę ilgalaikio būsto pasiūlymą, pagal pageidavimą, turi teisę gauti ilgalaikį būstą ir kitos savivaldybės teritorijoje. Svarbu, kad asmuo atitiktų visas sąlygas dėl paramos suteikimo tiek deklaruotoje gyvenamosios savivaldybės teritorijoje, tiek kitos savivaldybės teritorijoje (Socialinių paslaugų įstatymo 108 straipsnis).

Socialinių paslaugų įstatyme taip pat numatyta, kad tuo atveju, kai ilgalaikis būstas yra suteikiamas nuomos pagrindu, būsto savininkai turi teisę į finansinę paramą, kad būstas būtų pritaikytas pagal visus specialiuosius nuomininko poreikius (Socialinių paslaugų įstatymo 108 straipsnis).

Pagal Valstybinio būsto įstatymą¹¹, siekiant šalyje sudaryti visas palankias gyvenamąsias sąlygas visuomenės pažeidžiamoms grupėms ir siekiant skatinti valstybinio būsto, Danijos vidaus reikalų ir būsto ministerija gali skirti finansines subsidijas savivaldybių administracijoms dėl viešųjų būstų steigimo, eksploatavimo ir vystymo. Finansinės subsidijos yra viena iš priemonių, siekiant gerinti asmenų su negalia gyvenimo gerovės sąlygas šalyje (Valstybinio būsto įstatymo 149 straipsnio a dalis).

Remiantis Statybos įstatymu¹², naujos statybos namų ir teritorijų vystymo projektuose turi būti užtikrintos visos sąlygos, kad asmenys su negalia turėtų pilnavertišką būsto prieigą ir būsto funkcijų naudojimą. Naujų pastatų techninių įrenginių prieinamumas, sanitarinių įrenginių naudojimas ir stacionarių konstrukcijų projektavimas turi būti pritaikytas ir asmenims, turintiems negalią. Šie reikalavimai apima ir specialių durų atidarymo mechanizmų įdiegimą, lauko ir vidaus durų užrakinimo mechanizmų įdiegimą, liftų ir keltuvų užtikrinimą. Taip pat naujuose būsto vystymo projektuose turi būti sudarytos visos techninės sąlygos, užtikrinančios nuolatinę techninę pagalbą

⁹ Social-og aldremissteriet. *Handicapråd*. 2022-10-20:

<https://sm.dk/arbejdsmraader/handicap/handicappolitik/handicapraad>

¹⁰ *Bekendtgørelse af lov om social service*: <https://www.retsinformation.dk/eli/lta/2022/170#idfee131d4-0534-4165-9c45-218d0bd7f728>

¹¹ *Bekendtgørelse af lov om almene boliger*:

<https://www.retsinformation.dk/eli/lta/2021/1877#idd7756f74-7f84-4230-b37c-d4c5487bca42>

¹² *Bekendtgørelse af byggeloven*:

<https://www.retsinformation.dk/eli/lta/2016/1178#id8a6ec900-c55c-4053-82a1-6ecc4a23fc4f>

būstie gyvenantiems asmenims su negalia. Techninių įrengimų vykdymas, įskaitant nuostatas, užtikrinančias galimybę vėliau įrengti sanitarinius ir techninius įrenginius, taip pat nuolatinę techninės pagalbos neįgaliesiems įrengimą. Pastatų, taip pat stacionarių konstrukcijų ir įrenginių išdėstymas taip, kad jais galėtų naudotis neįgalieji (Statybos įstatymo 6 straipsnis).

Estija

Neįgaliųjų socialinių išmokų įstatyme¹³ nustatyta, kad negalia yra suprantama kaip asmens anatominės, fiziologinės ir psichinės struktūros arba funkcijos praradimas bei sutrikimas, dėl kurio asmuo praranda galimybes dalyvauti socialiniame gyvenime lygiavertiškai su kitais asmenimis. Pagal įstatymą yra išskiriami trys pagrindiniai negalios sunkumo laipsniai (Neįgaliųjų socialinių išmokų įstatymo 2 straipsnis):

- gili negalia – kai asmens, kurio kasdieninė veikla arba dalyvavimas visuomeniniame gyvenime yra visiškai apribotas;
- sunki negalia – kai asmens, kurio kasdieninė veikla arba dalyvavimas visuomeniniame gyvenime yra nepilnai apribotas;
- vidutinė arba lengva negalia – kai asmuo kasdieninėje veikloje arba dalyvaudamas visuomeniniame gyvenime patiria sunkumų, tačiau kasdieninė veikla nėra apribota (2 straipsnis).

Remiantis Socialinės rūpybos įstatymu¹⁴, Estijos savivaldybių administracijos, bendradarbiaudamos su socialinio draudimo valdybomis, privalo organizuoti socialines paslaugas ir skubią socialinę pagalbą pažeidžiamoms visuomenės asmenų grupėms. Asmuo, norėdamas gauti socialinę pagalbą, finansines išmokas arba paslaugas, turi kreiptis į savo teritorijos savivaldybės administraciją, kuri, įvertinusi kiekvieno asmens situaciją, turi priimti atitinkamus sprendimus. Pažymėtina, kad savivaldybių administracijos ir kitos atsakingos institucijos turi teisę atmesti asmens prašymą dėl socialinių paslaugų, finansinių išmokų ir pagalbos suteikimo, jei asmuo neatitinka specialiųjų reikalavimų. Nepaisant to, savivaldybės administracijos galutinis sprendimas dėl pagalbos suteikimo arba atsisakymo ją suteikti turi būti aiškiai išdėstytas ir suprantamai pagrįstas. Kiekviena savivaldybės administracija ir taryba turi patvirtintą pagalbos teikimo tvarką ir planus, kurie apima socialinių paslaugų ir pašalpų priėmimo proceso tvarką, reikalavimus ir atitikties sąlygas (Socialinės rūpybos įstatymo 15 straipsnis).

Socialinės rūpybos įstatymo 9 skyriuje nurodyta, kad savivaldybių valdžios institucijos privalo organizuoti būsto suteikimo paslaugas asmenims, turintiems negalią. Šios socialinės paslaugos tikslas – suteikti galimybę naudotis būstu asmeniui, kuris dėl socialinės ir ekonominės padėties negali pats pasirūpinti, išlaikyti arba susirasti gyvenamojo būsto. Ši paslauga galioja asmenims, turintiems negalią ir jų šeimos nariams. Pažymėtina, kad savivaldybių valdžios institucijos taip pat turi suteikti būsto pritaikymo ir rekonstravimo paslaugas tiems asmenims, kurie turi specialiųjų poreikių. Galimybės naudotis savivaldybės suteikiamu būstu arba būsto pritaikymo paslaugomis yra pagrįstos ilgaamžiško ir kokybiško gyvenimo principu, skirtu asmenims su negalia.

2015 m. Estijoje Verslumo ir informacinių technologijų ministras patvirtino Specialiųjų poreikių pastatų reikalavimų reglamentą¹⁵, kuriame nustatyti reikalavimai gyvenamiesiems namams ir būstams, atsižvelgiant į specialiuosius neįgalių asmenų poreikius. Pagal Specialiųjų poreikių pastatų reikalavimų reglamento 17–25 straipsnius:

- viešai naudojamas gyvenamasis objektas turi būti prieinamas ir pritaikymas visiems asmenims, turintiems bet kokio lygio negalią;
- pastate turi būti įrengtas liftas, kurio naudojimo funkcijos privalo būti prieinamos asmenims, turintiems negalią (lifto viduje turi būti matomi aptarnavimo centro

¹³ Puuetega inimeste sotsiaaltoetuste seadus: <https://www.riigiteataja.ee/akt/128042022006?leiaKehtiv>

¹⁴ Social Welfare Act: <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/ee/518062022005/consolide/current#e5aec6f-2813-4bf6-a0df-46257f53ea67>

¹⁵ Puudega inimeste erivajadustest tulenevad nõuded ehitisele: <https://www.riigiteataja.ee/akt/131052018055>

kontaktiniai duomenys, turi būti įrengta balso pranešimų ir garso stiprinimo sistema, atsižvelgiant į specialius klausos negalią turinčių žmonių poreikius, taip pat liftas turi turėti vaizdinę išvestį, kuri informuoja apie iškvietimo įjungimą, reagavimą į iškvietimą ir veiksmus pavojaus atveju);

- pastate įrengti laiptai turi turėti lygų ir neslidų paviršių, o laiptų spalva turi skirtis nuo plokštumos arba pirmosios ir paskutiniosios laiptų pakopos;
- visi pastate esantys turėklai turi būti 900 mm aukščio, matuojant nuo priekinio laiptų krašto;
- visi įėjimai ir išėjimai iš ir į pastatą bei pastato viduje esančios viešosios erdvės turi būti pasiekiami ir lengvai prieinami pagrindiniu judėjimo taku.

Neįgaliesiems pritaikyto gyvenamojo buto patalpa taip pat turi atitikti tam tikrus nustatytus reikalavimus:

- kiekviename vidinių ir išorinių durų šone turi būti įrengta papildoma rankena;
- patalpoje turi būti įrengtas ne mažesnis kaip 1,2 m pločio judėjimo takas;
- miegamojo erdvėje (šalia lovos) turi būti įrengta 1,5 m skersmens manevravimo erdvė;
- lovos galvūgalyje turi būti įrengtas apšvietimo jungiklis ir aliarmo mygtukas, domofonas bei prietaisas, skirtas iškviešti pagalbą bet kuriuo metu;
- patalpoje turi būti įrengta stroboskopinė šviesa arba signalizacija, kuri gali būti valdoma iš patalpos, esant pavojingai situacijai;
- visi būste įrengti prietaisai turi būti prieinami ir tinkami naudoti, o jų montavimo aukštis neturi viršyti 750–900 mm;
- dušo kabina turi būti ne mažesnė kaip 1,5 m, o gylis – 1 m;
- dušo kabinoje (ant sienos) turi būti įmontuota sulankstoma dušo kėdė su porankiais. Šis įrenginys turi būti montuojamas ne aukščiau kaip 470–500 mm;
- prie dušo sienos ir šalia dušo maišytuvo turi būti sutvirtintos ne trumpesnės nei 800 mm horizontalios rankenos, kurių montavimo aukštis neturi viršyti 800–900 mm.

Svarbu paminėti ir tai, kad Estijoje savivaldybės sudarė sąlygas juridiniams asmenims teikti projektus ir paraiškas, siekiant labiau pritaikyti gyvenamuosius būstus asmenims su negalia. Remiantis patvirtintu Reglamentu dėl fizinio būsto pritaikymo žmonėms su negalia¹⁶, asmenims suteikiama galimybė gauti paramą dėl būsto atnaujinimo iš 2014–2020 m. ES struktūrinės paramos fondų. Paramos teikimo tikslas – užtikrinti geresnes gyvenimo sąlygas neįgaliesiems. Nustatyta, kad dėl dotacijos suteikimo ne mažiau kaip 1 955 asmenų, turinčių specialiųjų poreikių, gali sulaukti pagalbos, kuri pagerintų jų gyvenimo kokybę ir sumažintų gyvenimo našą (Reglamento dėl fizinio būsto pritaikymo žmonėms su negalia 3 straipsnis). Reglamento 8 straipsnyje nustatyta, kad finansavimas gali būti skiriamas tokiems būsto darbams ir įrenginių diegimui, kurie gali pagerinti ir / ar patobulinti:

- su mobilumu susijusias kasdienes operacijas, įskaitant įėjimą į būstą ir praėjimą tarp pastato ir lauko durų funkcijas;
- higienos praktiką;
- virtuvės erdvės naudojimo funkcionalumus.

Didžiausia skiriamos paramos dalis gali siekti 85 proc. reikalingų išlaidų. Minimali paramos gavėjo finansavimo dalis – 15 proc. Prieš paskelbiant paraiškų teikimą, įgyvendinančioji institucija privalo viešai paskelbti paraiškų teikimo grafiką ir biudžetą (Reglamento dėl fizinio būsto pritaikymo žmonėms su negalia 10 straipsnis).

Estijoje savivaldybių administracijos aktyviai siekia tobulinti gyvenamuosius būstus ir sukurti lygiavertę gyvenimo sąlygas asmenims, turintiems negalią. Tartu mieste neįgaliesiems gali būti suteikiamas ne tik gyvenamosios erdvės pritaikymo išlaidų kompensavimas ar socialinis būstas, bet ir galimybė pasinaudoti bendrosios globos namais, kurie veikia 24 valandas per parą, 7 dienas per

¹⁶ Puuetega inimeste eluaseme füüsiline kohandamine: <https://www.riigiteataja.ee/akt/101092020005?leiaKehtiv>

savaite. Ši galimybė gali būti suteikta tiems asmenims, kuriems neįmanoma užtikrinti savarankiškumo kitomis socialinėmis paslaugomis arba pagalbos priemonėmis¹⁷.

Latvija

Pagal Latvijoje galiojantį teisinį reguliavimą asmuo gali gauti dotaciją būsto pritaikymo reikmėms iš savivaldybės. Norėdamas pasinaudoti šia parama, asmuo turi būti būsto savininkas arba teisėtas gyventojas (deklaravęs šiame gyvenamajame būste nuolatinę gyvenamąją vietą), arba asmuo šį būstą nuomoja iš savivaldybės, valstybės arba iš bet kokio kito asmens (turi būti būsto savininko sutikimas atlikti atitinkamus rekonstrukcijos darbus, o būsto nuomos sutarties trukmė turi būti ne trumpesnė kaip 5 metai). Taip pat asmeniui turi būti nustatytas I arba II laipsnio neįgalumas, arba neįgalumas nustatytas vaikui, kuriam judėti yra reikalingas neįgaliojo vežimėlis, arba asmeniui yra nustatytas I arba II laipsnio regos neįgalumas, arba regos neįgalumas yra nustatytas vaikui.

Parama neteikiama, jei būstas yra užstatytas, išskyrus hipoteką (įkeitimą), jei jos sąlygas galima adaptuoti. Parama teikiama vienam būstui pritaikyti. Nustatytais atskirais atvejais parama gali būti teikiama pakartotinai. Norėdamas gauti paramą, asmuo turi kreiptis į savivaldybės socialinę tarnybą, pateikdamas reikiamus dokumentus. Įvertinusi prašymą ir faktines aplinkybes, tarnyba priima sprendimą dėl paramos skyrimo / neskyrimo. Dotacijos dydis asmeniui su judėjimo negalia gali siekti iki 4 000 EUR, asmeniui su regos negalia – iki 1 500 EUR¹⁸.

Aukščiau aptartu atveju galiojantys teisės aktai neapibrėžia savivaldybės vaidmens organizuojant būsto pritaikymo darbus. Tai reiškia, kad asmuo pats samdo rangovą iš oficialiai bet kurioje ES šalyje registruoto atitinkamų rangos darbų tiekėjo. Su šiuo tiekėju yra sudaroma trišalė sutartis. Po darbų atlikimo sudaromas darbų priėmimo aktas (dalyvaujant ir savivaldybės atstovui) ir savivaldybė rangos darbus atlikusiai įmonei perveda dotacijos lėšas (darbus užsakęs asmuo su negalia ar jo atstovas tiesiogiai šių lėšų negauna). Pažymėtina, kad dotacija negali būti naudojama priemonėms, kurias valstybė kompensuoja kitų teisės aktų nustatyti tvarka, įsigyti¹⁹.

Atkreiptinas dėmesys, kad, nepaisant aukščiau aptarto reguliavimo, 2022 m. gegužę Latvijos valstybės kontrolė pateikė išvadą, kurioje teigiama, jog Latvijos savivaldybės neturi vieno sprendimo, kaip pritaikyti būstą gyventojams su negalia. 23 iš 43 savivaldybių turi reglamentavimo nuostatas, kuriose kalbama apie būsto pritaikymą neįgaliųjų poreikiams, 18 savivaldybių nuostatų neturi, o dvi savivaldybės (šios išvados rengimo metu) dar rengia tokius teisės aktus. Valstybės kontrolė pažymėjo, jog iš Neįgaliųjų draugijos gavo nerimą keliančios informacijos apie kelių savivaldybių nesuinteresuotą, biurokratinį ir formalų požiūrį į bendradarbiavimą, siekiant užtikrinti neįgaliesiems tinkamą aplinką, pavyzdžiui, galimybę patekti į namus. Priklausomai nuo savivaldybės, paramos gavimo procesas dėl biurokratinių kliūčių gali trukti nuo 8 mėnesių iki 1 metų. Be to, nors savivaldybės ir teikia pagalbą būstui pritaikyti, kai kuriose savivaldybėse trūksta aiškios ir lengvai prieinamos informacijos apie būdus ir procedūras, kaip asmuo galėtų pasinaudoti šia parama²⁰.

Lenkija

Šiuo metu Lenkijoje galiojantis Statybų įstatymas²¹ įpareigoja investuotojus ir rangovus užtikrinti, kad statomi objektai būtų suprojektuoti universaliai ir būtų prieinami bei saugūs visiems,

¹⁷ Tallinn. Social services for people with special needs. 2022-10-24: <https://www.tallinn.ee/en/social-services-people-special-needs#Housing>

¹⁸ Labie Cilvēki. Kas jāzina cilvēkiem ar invaliditāti un viņu ģimenēm: <https://labiecilveki.lv/likumi-3/>

¹⁹ Rīgas domes saistošie noteikumi Nr. 10 Par Rīgas pilsētas pašvaldības pabalstu mājokļa pielāgošanai personām, kuras pārvietojas riteņkrēslā, un personām ar redzes invaliditāti: <https://likumi.lv/ta/id/314516>

²⁰ Tiesībsarga birojs. Latvijas pašvaldībās nav vienota risinājuma mājokļu pielāgošanai iedzīvotājiem ar invaliditāti: <https://m.juristavards.lv/zinas/281288-tiesibsargs-latvijas-pasvaldibas-nav-vienota-risinajuma-majoklu-pielagosanai-iedzivotajiem-ar-invali/>

²¹ Prawo budowlane: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU19940890414/U/D19940414Lj.pdf>

taip pat ir įvairaus pobūdžio negalią turintiems asmenims. Senesnius pastatus dažnai reikia renovuoti šalinant architektūrinės kliūtis arba įrengiant įrenginius ir objektus, palengvinančius asmenų su negalia judėjimą.

Valstybinis neįgaliųjų reabilitacijos fondas (lenk. *Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych* – PFRON, toliau – VNRF) yra institucija, skirianti subsidijas asmenims su negalia. Toks įpareigojimas VNRF nustatytas 2002 m. birželio 25 d. darbo ir socialinės politikos ministro nutarimu dėl savivaldybės uždavinių, kurie gali būti finansuojami iš Valstybinio neįgaliųjų reabilitacijos fondo lėšų, apibrėžimo²². Vienas iš VNRF uždavinių – subsidijuoti architektūrinių ir techninių kliūčių pašalinimą asmenų su negalia gyvenamojoje vietoje, tai yra tam tikros erdvės (buto, įėjimo į pastatą, praejimo) pritaikymą pagal asmens su negalia judėjimo galimybes²³. Fondo lėšos skiriamos uždavinių vykdymui, jeigu jų įgyvendinimas leis arba žymiai palengvins asmens su negalia pagrindinę, kasdienę veiklą ar kontaktą su aplinka²⁴. Fondo finansavimas gali būti taikomas²⁵:

- 1) architektūrinėms kliūtims pašalinti;
- 2) bendravimo, susisiekiimo ir techninėms kliūtims pašalinti, jeigu poreikis kyla dėl asmenų negalios.

Kliūčių šalinimas finansuojamas iš VNRF lėšų, tačiau visi dokumentai yra teikiami miesto socialinės pagalbos centrui, miesto paramos šeimai centrui arba savivaldybės paramos šeimai centrui. Įstaigos pasirinkimas priklauso nuo asmens su negalia gyvenamosios vietos²⁶. Finansavimas architektūrinių kliūčių šalinimui yra skiriamas kiekvienam, kuris negavo finansavimo per pastaruosius 3 metus ir²⁷:

- turi didelį, vidutinį ar lengvą neįgalumo laipsnį arba yra jaunesnis nei 16 metų amžiaus neįgalumo pažymėjimą turintis asmuo;
- turi judėjimo iššūkių;
- yra nekilnojamojo turto savininkas arba turi teisę nuomotis nekilnojamą turtą visą gyvenimą (jeigu pareiškėjas nėra nekilnojamojo turto savininkas, norint atlikti statybos ar renovacijos darbus, kuriais siekiama pašalinti kliūtis, reikalingas patalpų savininko sutikimas).

Subsidijos dydis siekia iki 95 proc. viso projekto išlaidų, tačiau negali būti daugiau nei penkiolika vidutinių atlyginimų. Pareiškėjo nuosavas indėlis yra ne mažesnis kaip 5 proc. projekto išlaidų²⁸. Tikslų subsidijos dydį nustato savivaldybės komisija, vertinanti kiekvieną paraišką atskirai. Lėšos šiam tikslui savivaldybėms pervedamos į šeimos paramos centrus kiekvienų kalendorinių metų pradžioje²⁹. Teikiamos pagalbos apimtis gali skirtis priklausomai nuo atskirų šalies regionų, todėl prieš pateikiant galutinę paraišką rekomenduojama kreiptis į atitinkamą apskrities socialinį centrą finansavimo gavimo sąlygoms aptarti³⁰.

Pavyzdžiui, Krokuvos miesto savivaldybės socialinės pagalbos centras 2022 m. pateikė savo miesto finansavimo gaires³¹. Pagal jas finansuojama:

²² *Rozporządzenie ministra pracy i polityki społecznej w sprawie określenia rodzajów zadań powiatu, które mogą być finansowane ze środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych z dnia 25 czerwca 2002 r.:* <https://sip.lex.pl/akty-prawne/dzu-dziennik-ustaw/okreslenie-rodzajow-zadan-powiatu-ktore-moga-byc-finansowane-ze-16967358>

²³ *Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych:* <https://www.pfron.org.pl/osoby-niepelnosprawne/dostepnosc-przestrzeni/>

²⁴ *Ten pat.*

²⁵ *Serwis Rzeczypospolitej Polskiej:* <https://www.gov.pl/web/gov/skorzystaj-z-dofinansowania-do-likwidacji-barier-architektonicznych>

²⁶ *Dla niepełnosprawnych:* <https://dla-niepelnosprawnych.pl/dofinansowanie-likwidacji-barier/>

²⁷ *Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych:* <https://www.pfron.org.pl/osoby-niepelnosprawne/dostepnosc-przestrzeni/>

²⁸ *Serwis Rzeczypospolitej Polskiej:* <https://www.gov.pl/web/gov/skorzystaj-z-dofinansowania-do-likwidacji-barier-architektonicznych>

²⁹ *Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych:* <https://www.pfron.org.pl/osoby-niepelnosprawne/dostepnosc-przestrzeni/>

³⁰ *Dla niepełnosprawnych:* <https://dla-niepelnosprawnych.pl/dofinansowanie-likwidacji-barier/>

³¹ *Ten pat.*

- iki 95 proc. už sąlygas atitinkančius darbus pareiškėjui, kuris yra buto, kuriame turi būti atliekami darbai, susiję su architektūrinių kliūčių šalinimu, savininkas arba turi teisę nuomotis butą visą gyvenimą, arba jeigu pareiškėjas yra šeimoje gyvenantis nepilnametis su negalia, bet ne daugiau kaip 30 000 PLN,
- iki 80 proc. už sąlygas atitinkančius darbus, jei pagal dokumentus, patvirtinančius nuosavybės teisę į patalpas, matyti, kad buto, kuriame bus atliekami su architektūrinių kliūčių šalinimu susiję darbai, , savininkas nėra pareiškėjas (išskyrus sutuoktinį), bet ne daugiau kaip 20 000 PLN,
- iki 95 proc. už kitos prašomos įrangos, tokios kaip laiptų platforma, laiptinės kėdės, rampos ir kt., įsigijimo ir surinkimo išlaidas, bet ne daugiau kaip 50 000 PLN.

Prašymai nagrinėjami pagal oficialų subsidijos paraiškos vertinimo lapą ir paraiškų gavimo eiliškumą, kol išnaudojamos tam tikriems kalendoriniams metams rezervuotos lėšos³². Kai kurios savivaldybės pasilieka teisę apsilankyti pareiškėjo būste vertinant paraiškoje nurodytas architektūrines kliūtis³³. Pirmiausia yra svarstomos paraiškos, atitinkančios finansavimo reikalavimus ir surinkusios daugiausiai taškų pagal paraiškos vertinimo lapą, neatsižvelgiant į jų pateikimo tvarką³⁴.

Finansavimo pagrindas yra savivaldybės mero sutartis su negalią turinčiu asmeniu arba jo įgaliotu atstovu³⁵. Gavęs subsidiją, paraiškos gavėjas turi atlikti pirkimą ir pateikti gautą sąskaitą miesto socialinės pagalbos centrui / miesto paramos šeimai centrui / savivaldybės paramos šeimai centrui, kurioje nurodoma bendra įrangos vertė su informacija apie savo įmokos vertę. Trūkstama suma yra pervedama į įrangos / darbų pardavėjo sąskaitą³⁶. Finansavimo dydis nustatomas pagal statybos priežiūros inspektoriaus parengtą išlaidų sąmatą, vadovaujantis medžiagų sąnaudų katalogu. Darbams, kurie neįtraukti į sąmatą, pareiškėjas turi pateikti kainos pasiūlymą, parengtą pagal medžiagų sąnaudų katalogą, kurį vėliau patikrina statybos priežiūros inspektorius.

Pavyzdžiui, Krokuvos miesto savivaldybės socialinės pagalbos centras pateikia siūlomų prietaisų, darbų ar kitų veiklų, kurios asmens su negalia ar jo globėjo prašymu gali būti bendrai finansuojamos, katalogą³⁷:

- 1) individualios rampos, vedančios tiesiai iš pareiškėjo gyvenamosios vietos, tai yra balkono, lango, terasos, kai dėl techninių sąlygų negali kiti sprendimai;
- 2) liftų, laiptų platformų, sieninių keltuvų ir kitų vertikaliam transportavimui skirtų įrenginių pirkimas ir montavimas, kai alternatyvių įrenginių naudojimas neįmanomas dėl didelių sąnaudų ar techninių sąlygų;
- 3) atskirų patalpų elementų pritaikymas, kad būtų užtikrintas asmens savarankiškumas, pavyzdžiui:
 - praustuvo įsigijimas ir montavimas,
 - vonios pakeitimas laisva maudymosi vieta su profiliuotu įvažiavimo paviršiumi, suteikiančiu manevravimo erdvę, ir dušo plokštė;
 - užuolaidų laikiklio su užuolaida įsigijimas ir montavimas;
 - sienų klojimas keraminėmis plytelėmis sanitarinėse zonose, pavyzdžiui, maudymosi zonoje ir praustuvo zonoje;

³² Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Krakowie:

https://mops.krakow.pl/234226,artykul,pfron.html/234687,artykul,dofinansowanie_do_likwidacji_barier_architektonicznych_w_2022_roku.html

³³ Zarządzenie nr 17/2021 Dyrektora powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie w Tczewie z dnia 27 grudnia 2021 r.:

<https://pcpr.tczew.pl/wp-content/uploads/2021/12/Zarządzenie-PFRON-na-2022-rok.pdf>

³⁴ Zarządzenie nr 29-2021 Dyrektora powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie w Poznaniu z dnia 1 grudnia 2021 r.:

<https://pcpr.poznan.pl/wp-content/uploads/2021/12/Zarządzenie-nr-29-w-spr.zasad-dofinansowania-w-2022r.-BĄBTBK.pdf>

³⁵ Jurajska Fabryka Wind Kaczmarczyk Sp. Jawna: <https://www.liftplus.pl/dofinansowanie>

³⁶ Ten pat.

³⁷ Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Krakowie:

https://mops.krakow.pl/234226,artykul,pfron.html/234687,artykul,dofinansowanie_do_likwidacji_barier_architektonicznych_w_2022_roku.html

- slenksčio pašalinimas ir pagrindo paruošimas, taip pat grindų klojimas iš neslidžių medžiagų;
 - turėklo įsigijimas ir montavimas;
 - individualiai pagal asmens su negalia poreikius pritaikytos dušo sėdynės įsigijimas ir montavimas;
 - individualiai asmens su negalia poreikiams pritaikyto tualetu įsigijimas ir montavimas;
 - asmenims su negalia pritaikytos tualetu sėdynės įsigijimas ir montavimas.
- 4) Jei asmuo naudojami neįgaliojo vežimėliu:
- durų angos praplatinimas ir vidaus durų montavimas;
 - lauko durų montavimas;
 - langų rėmų ir balkono durų su nuleistais apkaustais pritaikymas;
 - elektros lizdų ir šviesos jungiklių pritaikymas;
 - bamperių gamyba ir surinkimas.
- 5) Asmenims, turintiems regėjimo negalią, dėl kurios išduodamas neįgalumo pažymėjimas, šalinant architektūrinės kliūtis patalpose, atsižvelgiama į tinkamą patalpos apšvietimą, patalpų ženklumą ir susisiekimo maršrutus.

Apibendrinant galima teigti, jog Lenkija yra viena iš keturių ES šalių, kurios dar neturi visumos standartinių sprendimų, kuriais būtų atsižvelgta į visus įvairaus pobūdžio negalią turinčių asmenų poreikius³⁸. Nors Europos Tarybos veiksmų plane³⁹ rekomenduojama tokius standartus priimti, Lenkija kol kas neužtikrina jų taikymo visoje šalyje⁴⁰. Miestai, kurie rimtai žiūri į šią iniciatyvą, patys patvirtina taisykles ir standartus, dėl to siūlomi sprendimai gali būti nenuoseklūs visoje šalyje.

Norvegija

Lygybės ir diskriminacijos draudimo įstatyme⁴¹ nurodyta, kad vaikai, mokiniai, studentai ir suaugusieji su funkciniais sutrikimais turi teisę į individualiai pritaikytas savivaldybės socialines paslaugas ir pasiūlymus. Socialinės paslaugos turi būti užtikrintos vienoda pasiūla visiems asmenims, turintiems negalią (Lygybės ir diskriminacijos draudimo įstatymo 20 straipsnis).

Pagal Savivaldybių sveikatos ir priežiūros paslaugų įstatymo⁴² 3–7 straipsnius, savivaldybių administracijos privalo suteikti socialinį ir kitokios paskirties būstą asmenims, kurie negali pasirūpinti savo interesais būsto rinkoje (įskaitant būstą su specialiuoju pritaikymu pagal asmens poreikius).

Savivaldybių administracijos kartu su Norvegijos valstybiniu būsto banku („Husbanken“) privalo padėti socialiai remtiniams žmonėms įsigyti ir išlaikyti turimą būstą. Pažymėtina, kad Norvegijos valstybinis būsto bankas finansinėmis priemonėmis remia savivaldybių administracijas, nevyriausybines organizacijas, statybų sektoriaus institucijas. Savivaldybių administracijos kartu su Norvegijos valstybiniu būsto banku gali neįgaliams asmenims suteikti finansines paskolas dėl būsto pritaikymo pagal specialiuosius poreikius. Būsto pritaikymo finansavimas gali būti susijęs su lauko ir praėjimo (pravažiavimo) zonų sutvarkymu, specialiu virtuvės arba vonios kambarių įrengimu, lifto įrengimu arba automatinio durų atidarymo įrenginio instaliavimu⁴³.

³⁸ Infor: https://samorzad.infor.pl/sektor/zadania/gospodarka_przestrzena/5151613,Uswanie-barier-architektonicznych-dla-potrzeb-niepelnosprawnych.html

³⁹ Union of Equality: Strategy for the Rights of Persons with Disabilities 2021-2030:

<https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=738&langId=en&pubId=8376&furtherPubs=yes>

⁴⁰ Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów - Unia równości: Strategia na rzecz praw osób z niepełnosprawnościami na lata 2021–2030: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52021DC0101&from=et>

⁴¹ Lov om likestilling og forbud mot diskriminering: https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2017-06-16-51#KAPITTEL_2

⁴² Lov om kommunale helse- og omsorgstjenester: https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2011-06-24-30#KAPITTEL_5

⁴³ Husbanken. Kan jeg få startlån og tilskudd?. 2022-10-24: <https://husbanken.no/person/startlaan/soke-startlaan-og-tilskudd/?redirect=tilskudd/tilpasning-av-bolig/>

Remiantis Nuostatomis dėl paskolų suteikimo iš Norvegijos valstybinio būsto banko⁴⁴, ši institucija kartu su savivaldybės administracijomis gali suteikti paskolas dėl naujo būsto įrengimo arba statymo, kuris būtų pritaikymas pagal specialiuosius poreikius. Taip pat paskolos gali būti suteikiamos jeigu asmenys nori įsigyti būstą, pritaikytą pagal specialiuosius poreikius, tačiau neturi tam pakankamų finansinių išteklių, taip pat siekiant pritaikyti gyvenamuosius būstus pagal specialiuosius poreikius. Pažymėtina, kad Norvegijos valstybinis būsto bankas ir savivaldybių administracijos negali teikti paskolų visiems būsto remonto ir statybos darbams, skirtiems palaikyti būsto priežiūrą ar atstatymą (Nuostatų dėl paskolų suteikimo iš Norvegijos valstybinio būsto banko 3 skyrius).

Jeigu paskola asmenims yra suteikiama būsto atnaujinimo ir pritaikymo tikslais, savivaldybės administracija turi atlikti išsamų būsto atnaujinimo / pritaikymo poreikio vertinimą. Asmenims, siekiantiems gauti pradinę paskolą iš Norvegijos valstybinio būsto banko, nereikia turėti pradinio nuosavo kapitalo, kadangi savivaldybių administracijos gali skirti šio pobūdžio dotacijas. Remiantis asmens gaunamu pajamų ir išlaidų dydžiu yra apskaičiuojama bendra suma, kurią asmuo gali gauti kaip paskolą. Savivaldybių administracijos yra įgaliosios įvertinti asmenų prašymus ir pasiūlyti tinkamiausias paskolų palūkanų normas. Pažymėtina, kad savivaldybių administracijos taip pat gali finansuoti iki 0,25 proc. administravimo išlaidų sumos. Taip pat visos Norvegijos savivaldybių administracijos gali pasiūlyti fiksuotas palūkas asmenims, turintiems specialiųjų poreikių⁴⁵.

Jeigu paskola asmenims yra suteikiama nuosavo būsto (pritaikyto pagal specialiuosius poreikius) įsigijimo tikslais, savivaldybių administracijos ir Norvegijos valstybinio būsto bankas gali suteikti pradines ir pagrindines būsto įsigijimo paskolas. Galiojančios sąlygos šioms paskoloms yra tokios pat kaip ir būsto atnaujinimo ir pritaikymo tikslais⁴⁶.

Svarbu paminėti ir tai, kad savivaldybių administracijos kartu su Norvegijos valstybinio būsto banku gali asmenims suteikti būsto pašalpas (subsидijas). Ši valstybinė parama yra apskaičiuojama ir atnaujinama kiekvieną mėnesį pagal asmens gaunamas pajamas ir išlaidas. Jeigu asmens namų ūkio bazinis pajamų dydis viršija nustatytą subsidijų skyrimo sumą, asmuo neturi teisės pretenduoti į tokio pobūdžio valstybinę subsidiją. Priklausomai nuo savivaldybės teritorijos, šeimos narių skaičiaus ir turimos negalios lygio, asmenys gali gauti būsto pašalpą nuo 29 222 NOK (2 813,90 EUR) iki 76 655 NOK (7 381,40 EUR)⁴⁷.

Prancūzija

Prancūzijos Lygių teisių ir galimybių įstatyme⁴⁸ nurodyta, kad neįgalumas šio įstatymo prasme yra bet koks asmens veiklos ir dalyvavimo visuomeniniame gyvenime apribojimas, kuris atsirado dėl ilgalaikio vieno arba kelių fizinių savybių pasikeitimo, jutimo, judėjimo, psichikos ir pažinimo problemų (Lygių teisių ir galimybių įstatymo L114 straipsnis).

Socialinės veiklos ir šeimų kodekse⁴⁹ nurodyta, kad Valstybinė neįgaliųjų taryba teikia nuomonę ir formuluoja pasiūlymus valdžios institucijoms dėl neįgaliųjų politikos tobulinimo visose socialinio gyvenimo srityse. Šalyje neįgalumo socialinės įtraukties, būsto suteikimo ir kitus svarbius klausimus įgyvendina valstybės aukščiausioji vykdomoji valdžia. Savivaldybių administracijos atskirai neatlieka jokių socialinės įtraukties ir gerinimo funkcijų (Socialinės veiklos ir šeimų kodekso L146-1 – L146-13 straipsniai).

⁴⁴ Forskrift om lån fra Husbanken: <https://lovdata.no/dokument/LTI/forskrift/2019-11-18-1546>

⁴⁵ Husbanken. Kan jeg få startlån og tilskudd?. 2022-10-24: <https://husbanken.no/person/startlaan/soke-startlaan-og-tilskudd/?redirect=/tilskudd/tilpasning-av-bolig/>

⁴⁶ Ten pat.

⁴⁷ Husbanken. Sjekk om du kan få bostøtte!. 2022-10-24: <https://tjenester.husbanken.no/bostotte-kalkulator/>

⁴⁸ LOI n° 2005-102 du 11 février 2005 pour l'égalité des droits et des chances, la participation et la citoyenneté des personnes handicapées: <https://www.legifrance.gouv.fr/jorf/id/JORFTEXT000000809647>

⁴⁹ Code de l'action sociale et des familles : Chapitre VI : Institutions relatives aux personnes handicapées: <https://www.legifrance.gouv.fr/codes/id/LEGIARTI000006796664/2005-02-12>

Prancūzijoje visi piliečiai, nepriklausomai nuo jų amžiaus, negalios pobūdžio, socialinės padėties ir kitų demografinių aspektų, turi teisę į pilnavertį gyvenimą bei būstą, pritaikytą pagal individualius poreikius.

Statybos ir būsto kodeksas⁵⁰ Prancūzijoje yra laikomas pagrindiniu teisiniu dokumentu, nustatančiu būsto prieinamumo sąlygas ir reikalavimus asmenims su negalia. Pagal Statybos ir būsto kodeksą, būstas atitinka specialiuosius poreikius tada, kai asmenys, turintys negalią, gali su didžiausiu įmanomu savarankiškumu laisvai judėti, orientuotis ir patekti į pastato patalpas bei naudotis būste esančia buitine ir kita įranga. Pažymėtina, kad būsto suteikimo reikalavimai yra taikomi visose šalies savivaldybėse statant naujus gyvenamuosius pastatus, juos renovuojant ir taip pat pritaikant gyvenimui pagal specialiuosius poreikius (Statybos ir būsto kodekso R111-1 – R111-18-6 straipsniai).

Įstatymas dėl gyvenamųjų pastatų pritaikymo žmonėms su negalia⁵¹ nurodo pagrindinius ir minimalius prieinamumo išipareigojimus, taikomus individualiems namams, pastatytiems tam, kad būtų išnuomoti, perduoti arba parduoti. Įstatymo dėl gyvenamųjų pastatų pritaikymo žmonėms su negalia 1–16 straipsniuose nurodyta, kad:

- turi būti įrengti takai, kurie leistų asmeniui, turinčiam regėjimo, klausos ar psichikos negalią, lengvai ir be pavojaus susirasti, orientuotis ir pasiekti pastatą, o judėjimo negalią turintis asmuo galėtų lengvai patekti į pastato vidų ir jo išorines prieigas;
- turi būti įrengta speciali durų atidarymo sistema (tiek laiptinės, tiek buto), prieinama neįgaliojo vežimėlio naudotojui. Durų atidarymo sistema turi būti tinkama naudoti tiek „stovinčioje“, tiek „sėdimosioje“ padėtyje;
- turi būti įrengtas liftas. Kabinos išorėje ir viduje esančių valdiklių charakteristikos ir išdėstymas turi būti pritaikytas taip, kad negalią turintys asmenys galėtų valdiklius atpažinti ir jais naudotis;
- kiekvieno aukšto numeris arba pavadinimas turi būti įrengiamas kiekvienoje aukšto lifto aikštelėje ir fiksuojamas taip, kad regos negalią turintis žmogus galėtų aptikti aukšto numerio reikšmę;
- nepriklausomai nuo laiptų konstrukcijos, kiekvienoje pusėje turi būti įrengti turėklai. Turėklai taip pat gali būti įmontuojami laiptų viduryje, kai tai leidžia laiptų plotis;
- bendrosiose patalpose esanti grindų danga ir įranga turi būti saugiai įrengta ir leidžianti lengvai judėti neįgaliesiems;
- visose duryse esančios durų rankenos turi būti lengvai sugriebiamos ir manevringos;
- gyvenamąjį būstą turi sudaryti šios patalpos: virtuvė, svetainė, miegamasis, tualetas ir dušo kambarys. Neįgaliojo vežimėlio naudotojas turi galėti patekti į visas gyvenamojo būsto patalpas;
- vonios kambarį turi būti įrengta manevravimo erdvė.

Svarbu paminėti ir tai, kad Prancūzijoje sudarytos galimybės pritaikyti nuomojamus būstus žmonėms, turintiems specialiuosius poreikius. Norint pritaikyti nuomojamą būstą arba nuosavą būstą pagal specialiuosius poreikius, būtinas savininko sutikimas. Apmokėti už būsto tobulinimo darbus gali būsto savininkas arba nuomininkas, priklausomai nuo susitarimo. Nepaisant to, asmenys gali pasinaudoti Nacionalinės būsto agentūros teikiamomis finansinėmis subsidijomis, skirtomis finansuoti būsto atnaujinimo / pritaikymo darbus. Maksimali suteikiama subsidijos suma – 10 700 EUR. Ši finansinė subsidija, tam tikrais atvejais, gali padėti 100 proc. padengti patirtas būsto atnaujinimo / pritaikymo išlaidas. Visų pirma yra: Nacionalinė būsto agentūra teikia finansinę pagalbą būstui gerinti, taip pat tam tikriems prieinamumo susitarimams bendroje daugiabučio namo dalyse.

⁵⁰ *Code de la construction et de l'habitation:*

https://www.legifrance.gouv.fr/codes/section_lc/LEGITEXT000006074096/LEGISCTA000006160482/#LEGISCTA000006160482

⁵¹ *Arrêté du 24 décembre 2015 relatif à l'accessibilité aux personnes handicapées des bâtiments d'habitation collectifs et des maisons individuelles lors de leur construction:*

<https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/JORFTEXT000031692481/2022-10-24/>

Pažymėtina, kad pagal Statybos ir būsto kodekso L441-1 – L441-15 straipsnius⁵², Prancūzijoje sudaryta galimybė asmenims, turintiems specialiųjų poreikių, gauti socialinį būstą prioritetine tvarka. Skiriant socialinį nuomojamą būstą yra atsižvelgiama į paklausos įvairovę pagal atitinkamą vietovę. Skiriant socialinį būstą taip pat yra atsižvelgiama į:

- turimą namų ūkio turtą;
- šeimos narių skaičių;
- išteklių lygį ir socialinio būsto gyvenamas sąlygas;
- atstumą nuo darbo vietų iki socialinio būsto;
- būsto išlaikymo kaštus;
- gaunamos socialinės pašalpos dydį;
- šeimos narių profesinę veiklą.

Nepaisant to, socialinio būsto pirmenybė yra teikiama asmenims, turintiems negalią arba šeimoms, kuriose yra neįgalus asmuo.

Valstybinė savivaldybių bendradarbiavimo institucija gali pasiūlyti organizacijoms, atitinkamoje teritorinėje jurisdikcijoje turinčioms socialinio nuomojamo turto, sudaryti 3 metų kolektyvinę bendradarbiavimo sutartį. Tokiu būdu šalyje yra užtikrinama pakankama socialinio būsto pasiūla. Po sutarties galiojimo pabaigos, per pirmus 6 mėnesius kolektyvinė bendradarbiavimo sutartis gali būti atnaujinama.

Pagal Statybos ir būsto kodekso L152-4 straipsnį, asmenims, kurie nesilaiko nustatytų būsto įrengimo arba atnaujinimo / pritaikymo sąlygų, gali būti skiriama administracinė bauda iki 45 000 EUR.

Pažymėtina, kad Prancūzijos Vyriausybė, siekdama gerinti negalią turinčių asmenų gyvenimo kokybę ir paslaugų bei būsto prieinamumą, per 2022 m. planuoja panaudoti 20 mln. EUR. Ši suma bus skiriama finansuoti 600 projektų visoje šalies teritorijoje, kurių tikslas – gerinti gyvenimo sąlygas ir būstus neįgaliesiems⁵³.

Slovėnija

Slovėnijoje kol kas nėra plačiai išvystytos valstybės (ar savivaldybių remiamos) būsto pritaikymo asmenims su negalia programos. Vienodų galimybių asmenims su negalia užtikrinimo įstatymo⁵⁴ 13 straipsnio 2 dalis nustato, jog vietos savivaldybių administracijos privalo aprūpinti pritaikytais ne pelno pagrindais nuomojamais butais visus negalią turinčius asmenis, pateikusius paraišką viešajame ne pelno pagrindais nuomojamų butų skyrimo konkurse ir pateikusius į paramos gavėjų, kuriems bus skirti butai, prioritetinį sąrašą. Tai reiškia, kad problema iš dalies yra sprendžiama asmenims su negalia siūlant nuomotis iš savivaldybių pritaikytą socialinį būstą. Vis dėlto, savaime suprantama, jog savivaldybių galimybės patenkinti visą tokių būstų poreikį yra labai ribotos.

Be aukščiau nurodytos priemonės, parama asmenims su negalia (minėtame įstatyme nustatyto reguliavimo pagrindu) kol kas yra daugiau orientuota į asmeninės pagalbos priemonių suteikimą asmenims su negalia (pavyzdžiui, kai kurių techninių priemonių suteikimas, pagalba pritaikyti automobilį asmeniui su negalia, šuns asistento skyrimas, prieigos prie įvairių viešųjų paslaugų gerinimas ir pan.).

⁵² *Code de la construction et de l'habitation : Chapitre Ier : Conditions d'attribution des logements et plafonds de ressources - Supplément de loyer de solidarité:*

https://www.legifrance.gouv.fr/codes/section_lc/LEGITEXT000006074096/LEGISCTA000006159072/#LEGISCTA000006159072

⁵³ Le secrétariat d'État chargé des Personnes handicapées. *L'aide à la vie partagée,*

Une mesure phare pour accompagner le déploiement de l'habitat inclusif. 2021-01-12. p.2:

https://handicap.gouv.fr/sites/handicap/files/files-spip/pdf/12012021_cp_-_l_aide_a_la_vie_partagee.pdf

⁵⁴ *Zakon o izenačevanju možnosti invalidov:* <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO4342&d-49683-s=1&d-49683-p=1&d-49683-o=2>

Dėl paramos gavimo kai kuriems būsto pritaikymo darbams (pavyzdžiui, rampų ar keltuvų įrengimui) Slovėnijoje veikiančios įvairios asmenų su negalia ar senyvo amžiaus asmenų interesus atstovaujančios nevyriausybinės organizacijos gali padėti tarpininkauti gaunant paramą iš privačių subjektų / rėmėjų (labdaros pagrindais)⁵⁵. Kita vertus, tai taip pat yra tik atskiri atvejai, nesprendžiantys problemos sistemškai. Be to, rinkoje komerciniais pagrindais yra siūlomos profesionalių dizainerių paslaugos būsto pritaikymo projektams parengti⁵⁶.

Švedija

Remiantis Paramos ir paslaugų neįgaliesiems įstatymo⁵⁷ 1 straipsnio nuostatomis, speciali parama ir paslaugos gali būti suteikiamos asmenims:

- turintiems raidos sutrikimus arba autizmą;
- turintiems didelę ir nuolatinę protinę negalią;
- turintiems fizinę, judėjimo, regos ir kitokio pobūdžio nuolatinę negalią.

Švedijoje kiekviena regiono ir savivaldybės administracija yra atsakinga dėl tinkamų ir kokybiškų specialiųjų paslaugų suteikimo neįgaliesiems asmenims. Savivaldybės ir regionai yra atsakingi už visų sąlygų sudarymą tam, kad neįgalūs asmenys galėtų gyventi pilnavertį gyvenimą (Paramos ir paslaugų neįgaliesiems įstatymo 2–3 straipsniai). Pažymėtina, kad savivaldybių administracijos, siekdamos sudaryti palankias sąlygas neįgaliesiems asmenims, bendradarbiauja su Švedijos būsto agentūra ir kitomis institucijomis, atsakingomis už šios srities gyvenimo sąlygų gerinimą.

Pagal Paramos ir paslaugų neįgaliesiems įstatymo 9 straipsnį, specialiosios pagalbos ir paslaugų intervencijos (savivaldybių ir regionų lygiu) apima būsto suteikimo įsipareigojimus suaugusiesiems ir vaikams. Asmenims, turintiems bet kokio pobūdžio negalią, gali būti suteikiami trijų tipų būstai:

- grupinis būstas – tai socialiniai butai, esantys kartu tame pačiame pastate arba aukšte, turintys bendrojo naudojimo kambarius (grupiniuose būstuose dirba specialusis personalas, kuris gali padėti asmenims nusiprausti po dušu, apsipirkti, susitvarkyti būtą ar kambarį ir palydėti asmenis į laisvalaikio leidimo vietas);
- aptarnaujamos rezidencijos (tarnybiniai būstai) – tai vienas šalia kito esantys butai / namai (kompleksai) (pagal poreikį asmenys taip pat gali gauti specialiųjų darbuotojų pagalbą);
- kitas specialiai pritaikytas būstas – tai atskiras būstas, specialiai pritaikytas pagal asmens poreikius ir turimą negalią (pagal poreikį asmenys taip pat gali gauti specialiųjų darbuotojų pagalbą).

Asmenys, norintys gyventi socialiniame būste (nepriklausomai nuo būsto tipo), privalo kreiptis į deklaruotos gyvenamosios vietos savivaldybės administraciją ir pateikti prašymą.

Nepaisant to, Švedijoje gali būti skiriamos būsto pritaikymo subsidijos. Būsto pritaikymo dotacijų įstatymas⁵⁸ yra pagrindinis dokumentas, nustatantis subsidijų suteikimo tvarką, sąlygas ir reikalavimus. Pagal įstatymą būsto pritaikymo pašalpa gali būti skiriama neįgaliam asmeniui (pareiškėjui), kuris yra būsto, kuriame gyvena, savininkas. Pažymėtina, kad subsidiją taip pat gali gauti socialiniame būste gyvenantis asmuo (kai asmuo yra nuomininkas) (3 straipsnis). Svarbu paminėti ir tai, kad būsto savininkas gali perimti teisę į būsto pritaikymo pašalpą, jeigu pareiškėjas ir

⁵⁵ *Združenje za osebno asistenco Slovenije. Nasveti za prilagoditev stanovanja invalidu*: <https://osebna-asistenca.si/nasveti-za-prilagoditev-stanovanja-invalidu/>

⁵⁶ *Center Celostne Oskrbe. Prilagoditev bivalnega okolja*: <https://www.cco.si/prilagoditev-bivalnega-okolja/>

⁵⁷ *Lag (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade*: https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/lag-1993387-om-stod-och-service-till-vissa_sfs-1993-387

⁵⁸ *Lag (2018:222) om bostadsanpassningsbidrag*: https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/lag-2018222-om-bostadsanpassningsbidrag_sfs-2018-222

būsto savininkas tarpusavyje susitaria. Ši nuostata galioja tik tada, kai būsto savininkas įsipareigoja įgyvendinti būsto pritaikymo priemones (4 straipsnis).

Būsto pritaikymo dotacijų įstatymo 11 straipsnyje nurodyta, kad subsidijos taip pat gali būti skiriamos trims pagrindinėms būsto koregavimo formoms (namo ir gyvenamosios vietos pritaikymui, remonto darbams ir būsto atnaujinimui). Dotacija būstui pritaikyti, remonto darbams ir atnaujinimui suteikiama pagal patirtas ir pagrįstas faktines panaudotų medžiagų ir atliktų darbų išlaidas. Šias dotacijas finansuoja savivaldybės administracija iš savivaldybės biudžeto lėšų.

Svarbu paminėti ir tai, kad jeigu pareiškėjui yra skiriama būsto atnaujinimo arba remonto subsidija, pareiškėjas yra įpareigotas pats pasirinkti darbų rangovą, sudaryti darbų sutartį su rangovu, taip pat sumokėti rangovui už atliktus darbus. Savivaldybės administracijos pareiga – išmokėti dotaciją pareiškėjui. Pažymėtina, kad pareiškėjas gali teikti prašymą, jog savivaldybės administracija tiesiogiai išmokėtų piniginę sumą rangovui už atliktus būsto atnaujinimo arba remonto darbus.

Remiantis Švedijos būsto agentūros patvirtinto Būsto statybos nuostatų ir bendrųjų patarimų reglamento nuostatomis⁵⁹, kiekvienas naujai statomas gyvenamosios paskirties pastatas turi atitikti nustatytus reikalavimus, skirtus užtikrinti visas patogaus gyvenimo sąlygas negalią turintiems žmonėms. Šio reglamento tikslas – kad kuo daugiau žmonių vienodomis sąlygomis galėtų dalyvauti visuomenės gyvenime. Sukurta aplinka turi būti tinkama tiek žmonėms, kurie turi visišką judėjimo negalią, tiek žmonėms, kurie naudojami, pavyzdžiui, vežimėliu, vaikštyne ar lazdele. Netgi žmonės, turintys regėjimo, klausos ar kitų orientacinių gebėjimų sutrikimų, turi turėti galimybę naudotis būsto aplinka. Pažymėtina, kad pastatuose, kuriuose yra daugiau nei vienas aukštas, privalomai turi būti įrengtas liftas arba kitas kėlimo įrenginys. Daugiau nei dešimties aukštų pastatuose taip pat turi būti įrengtas papildomas keleivinis liftas. Nepaisant to, visos išorinės ir vidinės buto ir namo prieigos turi būti pritaikytos pagal specialius namo gyventojų, turinčių judėjimo ir kitą negalią, poreikius..

Vokietija

Vokietijoje pastaruosius kelis dešimtmečius yra kryptingai plėtojamos viešosios politikos priemonės, skirtos gerinti situaciją, susijusią su neįgalių asmenų būstu. Atkreiptinas dėmesys, jog Vokietijoje, kaip federacinėje valstybėje, viešosios politikos priemonės, susijusios su neįgalių asmenų gyvenimo kokybės gerinimu (tiek su būsto pritaikymu, tiek ir su kitais aspektais) yra vykdomos dviem lygmenimis – valstybės (federaliniu) ir atskirų federacinių žemių.

Dar 1990 m. buvo priimti atskirų federacinių žemių įstatymai, kurie nustatė privalomas socialinių būstų, pritaiktų asmenims su negalia, statybos kvotas. Pavyzdžiui, Brandenburgo žemėje buvo nustatyta, jog ne mažiau kaip 10 proc. socialinių būstų turi būti pritaikyta asmenų su negalia poreikiams (šiam tikslui 1992 m. buvo patvirtinti detalūs reikalavimai, kokius kriterijus tokie būstai turi atitikti). Be to, visi federacinės žemės lėšomis statomi socialiniai būstai, skirti vyresnio amžiaus žmonėms, turi atitikti vadinamojo būsto be barjerų standartą. Būsto bendrijos ir kooperatyvai (įsteigti privačiomis lėšomis) gali gauti lengvatines paskolas savo nuomojamus butus pritaikyti pagal būsto be barjerų standartą⁶⁰.

Kalbant apie konkrečias paramos priemones, kuriomis gali pasinaudoti privatūs asmenys, pažymėtina, jog plačiausio masto valstybinės paramos programa yra įgyvendinama per Vokietijos investicinį ir plėtros banką (KfW)⁶¹, per kurį yra prieinamas platus finansavimo galimybių spektras bendruomenėms, bendrijoms, kooperatyvams bei privatiems asmenims pritaikyti būstą asmenims su negalia, pagal vyresnio amžiaus asmenų poreikius ar pertvarkyti būstą pagal būsto be barjerų standartą. Be kitų KfW siūlomų priemonių, šio darbo kontekste paminėtinos dvi pagrindinės

⁵⁹ Boverkets byggregler (2011:6) – föreskrifter och allmänna Råd:

https://www.boverket.se/contentassets/a9a584aa0e564c8998d079d752f6b76d/konsoliderad_bbr_2011-6.pdf

⁶⁰ The European Liaison Committee for Social Housing. Breaking Down the Barriers. Social housing for people with disabilities in Europe: <https://www.housingeurope.eu/file/506/download>

⁶¹ Förderbank KfW: <https://www.kfw.de/kfw.de.html>

valstybės remiamų priemonių grupės: dotacijos ir kreditai (priklausomai nuo tikslinio lėšų panaudojimo būdo).

Pirmiausiai paminėtina pagrindinė ir milžiniško populiarumo priemonė „KfW 455-B“. Pagal šią priemonę asmenims skiriamos iki 5 000 EUR dydžio negrąžintinos tikslinės dotacijos pritaikyti būstą pagal būsto be barjerų standartą arba iki 6 250 EUR dydžio negrąžintinos dotacijos pritaikyti būstą pagal vyresnio amžiaus asmenų poreikius. Valstybinės dotacijos finansavimo intensyvumas – ne daugiau kaip 12,5 proc. visų būsto rekonstrukcijos sąnaudų.

Papildomai pagal priemonę „KfW 455-E“ galima gauti dotaciją smulkesniems būsto pritaikymo darbams. Už pirmojo 1 000 EUR investavimą yra kompensuojama 20 proc., už likusias sąnaudas – iki 10 proc., tačiau bendras investicijų į projektą kiekis negali viršyti 15 000 EUR (investicijų kompensavimo formulė virš minėtos sumos nėra taikoma).

KfW duomenimis, dėl ypač didelio aukščiau paminėtų priemonių populiarumo, valstybinių dotacijų fondas šiuo metu yra išsemtas ir naujos paraiškos (bent jau šiuo metu – 2022 m. antroje pusėje) nėra priimanamos. Kita vertus, asmenys gali pasinaudoti lengvatiniiais kreditais (antroji iš minėtų dviejų valstybės remiamų priemonių grupių). Toks lengvatinis kreditas gali siekti iki 50 000 EUR⁶².

Minėtos dotacijų ir lengvatinių kreditų programos apima šių darbų finansavimą:

- takų, vedančių į pastatus ir gyvenamosios aplinkos (įskaitant apželdinimą) įrengimą / pritaikymą;
- įėjimo į pastatą zonų ir įėjimo į butą įrengimas / pritaikymas;
- laiptų ir laiptų įveikimo priemonių (pavyzdžiui, laiptų keltuvų) įrengimas / pritaikymas;
- patalpų išdėstymo plano pakeitimas / pritaikymas ir slenksčių panaikinimas;
- vonios kambario rekonstrukcija / pritaikymas;
- priemonės socialinio ryšio palaikymui gerinti (bendri darbo ir laisvalaikio leidimo kambariai ir pan.);
- priemonės pagal apibrėžtą priemonių paketą būsto pritaikymui pagal vyresnio amžiaus žmonių poreikius⁶³.

Be aukščiau paminėtų finansavimo priemonių per KfW, galimas kai kurių būsto pritaikymo darbų finansavimas per Ligonijų kasą. Populiariausia priemonė iš tokio pobūdžio programos yra dotacija, kuri gali būti panaudota vonios kambario pritaikymui asmenims su negalia (ar senyvo amžiaus asmenims), durų staktų praplatinimui, slenksčių panaikinimui, rampų įrengimui ir pan. Iš viso asmuo gali gauti iki 4 000 EUR dotaciją. Jei viename namų ūkyje gyvena daugiau nei vienas asmuo, kuriam reikalinga atitinkamas būsto pritaikymas, bendra dotacijos suma gali būti padidinta, bet ne daugiau kaip iki 16 000 EUR. Asmuo, norintis pasinaudoti tokia pagalba, privalo turėti tam tikrą oficialiai nustatytą neįgalumo laipsnį. Papildomai pažymėtina, jog susiklosčius tam tikroms aplinkybėms dotacija jau pasinaudojęs asmuo gali kreiptis dėl aukščiau paminėtos paramos pakartotinai. Paprastai tokia galimybė apima atvejus kai asmens sveikatos būklė pablogėja ir anksčiau atlikti būsto pritaikymo sprendimai objektyviai jau neatitinka asmens poreikių ir reikia atlikti papildomus būsto pritaikymo darbus (pavyzdžiui, vietoje anksčiau įrengtos rampos įrengti liftą ir pan.).

Kalbant apie techninį aukščiau paminėtų priemonių įgyvendinimą, pažymėtina, jog nurodytais finansavimo atvejais asmuo yra laisvas savarankiškai pasirinkti rangovus, tačiau tokie rangovai turi būti įmonės, galinčios užtikrinti atitinkamą darbų kokybę. Norėdamas pasinaudoti atitinkama parama, asmuo (ar jo atstovas) turi kreiptis į Ligonijų kasą su prašymu, kartu nurodydamas problemą, reikiamų atlikti darbų sąrašą ir (pageidautina) preliminarį numatomų darbų sąmatą. Ligonijų kasos atstovai įvertina prašymą ir informuoja, kokio dydžio parama asmeniui priklausytų. Kita vertus, asmuo gali kreiptis į Ligonijų kasą ir po atitinkamų darbų atlikimo savo lėšomis bei prašyti kompensacijos,

⁶² Förderbank KfW. Vorausschauend umbauen und den Wohnkomfort erhöhen:

<https://www.kfw.de/inlandsfoerderung/Privatpersonen/Bestehende-Immobilie/Barrierereduzierung/>

⁶³ Finanztip.de Mit KfW-Förderung zu mehr Komfort und Sicherheit zuhause: <https://www.finanztip.de/kfw-foerderung/kfw-umbauen/>

pateikdamas patirtas išlaidas įrodančius dokumentus. Šio metodo trūkumas – asmuo iš anksto nežino, kokio dydžio dotacija (šiuo atveju – kompensacija) jam priklausytų, ir rizikuoja patirti galimai didesnes nei nusimatė sąnaudas⁶⁴.

Rinkoje taip pat veikia nemažai slaugos paslaugų konsultacinių įmonių, kurios teikia konsultacijas slaugos organizavimo klausimais, padeda užpildyti atitinkamus dokumentus bei padeda surasti reikiamus rangovus ir užtikrina atliekamų darbų kontrolę⁶⁵.

Kaip jau minėta, šalia aukščiau aptartų federaliniu lygmeniu įgyvendinamų programų, kiekvienos federacinės žemės vyriausybė turi savo priemones ir programas. Tokių programų prieinamumą asmenys gali patikrinti Federalinėje finansavimo programų duomenų bazėje⁶⁶.

Pavyzdžiui, Bavarijos federacinė žemė teikia iki 10 000 EUR lengvatines paskolas (atsižvelgiant į asmenų pajamų dydį) būsto pritaikymo asmenų su negalia poreikiams. Atitinkami pritaikymo darbai gali būti finansuojami tiek rekonstruojant asmenims nuosavybės teise priklausančią būstą, tiek ir nuomojamą būstą. Taip pat federacinė žemė nuomoja ir perka iš komercinių rangovų socialinius būstus, kuriuos palankiomis sąlygomis išnuomoja asmenims su negalia ar senyvo amžiaus žmonėms. Pagal nuo 2008 m. galiojantį teisinį reglamentavimą, tokie būstai turi būti suprojektuoti ir pastatyti pagal būsto be barjerų standartus. Be to, federacinė žemė teikia subsidijas subjektams, vystantiems modernių, asmenims su negalia pritaikytų slaugos namų, pensionatų, bendro gyvenimo namų, pritaikytų asmenims su negalia ar senyvo amžiaus žmonėms, statybos projektus⁶⁷.

Nuo 1990 m. Bavarijoje įgyvendinama eksperimentinio būsto programa gali būti paminėta kaip gerasis ilgalaikio, sistemingo ir nuoseklaus planavimo bei įgyvendinimo pavyzdys, pagal kurį jau daugiau kaip 30 metų yra nagrinėjama, kaip poreikius atitinkančio būsto asmenims su negalia ar senyvo amžiaus žmonėms prieinamumą galima įgyvendinti praktiškai įperkamai, novatoriškai ir patogiai. Visoje Bavarijoje buvo finansuota dvylika bandomųjų projektų, kurių tikslas buvo sukurti gyvenamąją erdvę, kuri būtų prisitaikyta prie senstančių gyventojų ar žmonių su negalia poreikių. Pavyzdinės koncepcijos pasižymėjo lanksčiais pastatų išplanavimo sprendimais, gyvenamąją aplinką be barjerų, aplinkos tarpusavio socializavimusi ir (prireikus profesionalios) pagalbos prieinamumo sudarymu. Su konkrečiais įgyvendintais projektais galima susipažinti Bavarijos būsto, statybos ir transporto ministerijos tinklapyje⁶⁸.

Parengė

Informacijos ir komunikacijos departamento

Tyrimų skyriaus patarėjas

Dr. Tomas Lavišius

Tel. (8 5) 239 6181, el. p. tomas.lavisius@lrs.lt

Patarėja

Renata Jankūnaitė

El. p. renata.jankunaite@lrs.lt

Patarėja

Laura Švelnytė

Tel. (8 5) 239 6173, el. p. laura.svelnyte@lrs.lt

⁶⁴ *Pflege.de. Wohnraumanpassung: Das zahlt die Pflegeversicherung*: <https://www.pflege.de/pflegekasse-pflegefinanzierung/pflegeleistungen/wohnraumanpassung/>

⁶⁵ Pavyzdžiui, *Pflegeberatung Dr. Weigl & Partner*: <https://drweiglundpartner.de/pflegeberatung/>

⁶⁶ *Förderdatenbank des Bundes*: <https://www.foerderdatenbank.de/FDB/DE/Home/home.html>

⁶⁷ *Bayerisches Staatsministerium für Wohnen, Bau und Verkehr. Barrierefreies Wohnen*: <https://www.stmb.bayern.de/min/barrierefreiheit/wohnen/index.php>

⁶⁸ *Ten pat.*

Seimo kanceliarijos Informacijos ir komunikacijos departamento Tyrimų skyriaus parengti analitiniai ir informaciniai darbai skirti Seimo narių parlamentinei ir Seimo kanceliarijos veiklai. Šiuose darbuose pateikta informacija nėra oficiali Lietuvos Respublikos Seimo pozicija. Šį darbą atgaminti, išleisti, platinti, versti, perdirbti, viešai skelbti, išskyrus įstatymų nustatytas išimtis, galima tik gavus Seimo kanceliarijos leidimą.

Visais atvejais naudojant šį darbą privaloma nurodyti šaltinį.

© Lietuvos Respublikos Seimo kanceliarija, 2022